

Vanligt folk

Den svenska
arbetarrörelsens
historia

@ Landsorganisationen i Sverige och Kalle Holmqvist 2025

Texter: Kalle Holmqvist

Grafisk form: Pushing Buttons Kommunikation AB

Foto omslag: Svenska bageri- och konditoriarbetareförbundets
avdelning i Kalmar har möte. Bild: Kalmar läns museum.

ISBN: 978-91-566-3733-9

www.lo.se

Vanligt folk

Den svenska
arbetarrörelsens
historia

Texter: Kalle Holmqvist

Det här är din historia

Facket har inte alltid funnits. Fackföreningarna uppstod i slutet av 1800-talet, när ekonomin utvecklades snabbt och arbetarna blev tillräckligt många för att bilda egna organisationer.

Man kan undra vad dessa människor, fackföreningsrörelsens pionjärer, skulle tänka om de såg oss och vårt samhälle i dag.

De skulle väl bli förvånade över den tekniska utvecklingen och över hur långt vi faktiskt har kommit. Hur många rättigheter som vi har kämpat oss till.

Men kanske hade de blivit rätt förbannade också.

Murarhantlangerskorna som strejkade för rättvis betalning 1888 skulle nog bli irriterade på att kvinnor fortfarande får lägre löner än män. Efter 140 år!

Metallarbetarna som byggde egna Folkets hus med bibliotek och möteslokaler och butiksbiträdena som gick i studiecirkel för att lära sig ekonomi kanske skulle undra varför maktförhållandena på arbetsplatsen fortfarande är så snedvridna att arbetare kan få sina anställningar hyvlade.

De unga som slogs för fred i början av 1900-talet skulle förskräckas över att det fortfarande finns krig i världen.

Den svenska arbetarrörelsen har drivit fram stora förändringar. Du som är med i ett fackförbund är en del av den utvecklingen. Det här är din historia.

Du som är med i facket är också en del av hoppet om framtiden. Vi kan ändra på nästan vad som helst, om vi organiserar oss och arbetar tillsammans. Det gällde 1898 och det gäller fortfarande i dag. Det finns fortfarande mycket kvar att göra.

Innehåll

Det här är din historia	2
Sågverken stannar	5
Starkare tillsammans	11
Drömmen om ett bättre liv	21
Vara med och bestämma	29
Kristider	37
Krig!	47
Fred och bättre tider	51
Snabba förändringar	57
Vardag och stora strider	63
Kris igen!	69
Stolt men inte nöjd	75

Sågverksarbetare på Alnö utanför Sundsvall.
Foto: Sundsvalls museum.

Dagens Nyheter, 29/5 1879.

Bild: Kungliga biblioteket

Brädgården vid Heffners sågverk.

Foto: Sundsvalls museum

Sågverken stannar

**De arbetade från morgon till sen kväll.
De hade knappt råd att köpa mat för dagen.
De bodde i kalla baracker fyllda av vägglöss.
De fick inte rösta.
Ingen hade brytt sig om vad de tyckte, tänkte eller kände.
Men nu hade de fått hela samhällseliten att darra.**

Våren 1879 fylldes pressen av chockrubriker. Nästan alla sågverk kring Sundsvall hade stannat. Tusentals sågverksarbetare vägrade arbeta.

Sundsvallsstrejken 1879 var inte den första strejken i Sverige. Men den var ovanligt stor och dessutom slog den mot motorn i svensk ekonomi – exporten av trä.

Sågverksföretagen hade gjort gigantiska vinster. Det var som att företagsägarna inte hade tänkt på att det behövdes folk som bar plank, skötte maskiner, sorterade träbitar och staplade brädor på sågverken. Inte förrän de slutade arbeta.

Myndigheterna kallade in militär till Sundsvall och sågverksarbetarna tvingades gå tillbaka till jobbet utan att ha fått några löften om förbättringar. Men i fortsättningen gick de till jobbet med raka ryggar i stället för böjda nackar. Och på sikt fick de bättre villkor.

Satirteckning i tidningen Fäderneslandet 31/5 1879, mitt under strejken. Bild: Kungliga biblioteket

6

"Förut var arbetaren som en hund. Man skulle stå med mössan i hand och i stram givakt för att tala med den minsta överhetsperson, var det så bara en brädgårdsfaktor. Efter strejkåret blev det lite annan stil och hållning."

Strejkledaren Isak Boström ser, 90 år gammal, tillbaka på sitt liv och Sundsvallsstrejken i en intervju i LOs tidning Fackföreningsrörelsen 1941

Starka frikyrkor och nykterhetsföreningar

Sågverksarbetarna i Sundsvall som strejkade 1879 hade ingen fackförening. Det fanns i princip inga fackföreningar i Sverige vid den tiden. Men många av dem var aktiva i frikyrkor och nykterhetsföreningar. De hade gått i studiecirklar och läst böcker. Det hade gett dem kunskaper och självförtroende. Dessutom lärde de sig mötesteknik och föreningsdemokrati.

Arbetare på Myrnäs ångsåg i Sundsvall. Barnarbete sågs som något helt normalt.
Foto: Sundsvalls museum.

Här kommer arbetarklassen!

Bryggeriarbetare i Alingsås. På de moderna arbetsplatserna samlades människor av olika åldrar, bakgrund och kön.
Bild: Alingsås museum.

Sågverksarbetarna i Sundsvall tillhörde en liten men växande minoritet – arbetarklassen.

I tusentals år hade de flesta varit bönder. Bönderna hade visserligen varit mycket fattiga, men de ägde ofta sin egen jord. De fick inte lön av någon och de hade ingen chef som kontrollerade deras arbete. De jobbade åt sig själva och sina familjer.

Men i slutet av 1800-talet förändrades Sverige snabbt. Befolkningen blev större. Många på landsbygden blev utan jord. Fler och fler flyttade till städerna och blev arbetare på byggen, fabriker och i butiker.

Livet i staden var annorlunda. Arbetarna var inte nödvändigtvis fattigare än bönderna, ofta hade de nog det bättre. Men de ägde ingen jord och inga företag. I stället var de beroende av att någon annan gav dem jobb. De arbetade åt andra och fick lön för det.

Å andra sidan var företagen och hela samhället beroende av arbetarna. Under de närmaste årtiondena skulle arbetarna visa hur starka de var om de höll ihop.

Det gick inte att strunta i dem längre.

Will ni höra så ynkelig en händelse, Den är faselig och hände just nu, Huru Kungen i det Norra Amerika Blef skjuten alldeles i tu?

Lincolnvisan skrevs till Lundakarnevalen 1865, strax efter att USAs president Abraham Lincoln mördats

Över en miljon svenskar emigrerade under 1800-talet och början av 1900-talet, framför allt till USA.

De drömde om bättre villkor och mer frihet.

Många som utvandrade tillhörde olika frikyrkor och ville flytta till ett land som hade större religionsfrihet än Sverige. Andra var arbetare som blev svartlistade för att de hade strejkat.

Walf. Riksförs. bokhandel.

AMERICAN-LINE.

Förenta Staternas stora, nya och snabbgående Post-Angare afgår från Göteborg via England hvarje Fredagsmorgon kl. 11 och från Liverpool hvarje Onsdagsformiddag till Philadelphia, Newyork, Boston, Baltimore & Canada och derifrån med Pennsylvania-Jernvägen (som står i förbindelse med Anglikskonopiet) till alla delar i Förenta Staterna.

Passagerarne med denna Line åtnjuta den stora fördelen att genast vid ankomsten blifva befordrade med Snälltåg direkte från landstigningsplatsen och undvika således alla besvärigheter vid transporterandet af bagaget till jernvägen, som så ofta klagas öfver af passagerare.

Som Philadelphia är omkring 100 mil närmare väster än Newyork, så blir Jernvägsresan härigenom den kortaste, billigaste och mest direkta Jernväg.

F. P. Denovan,
Hufvud-Agent för Sverige, Göteborg
2 Sillgatan 2

TILL AMERIKA.

Undertecknad b. fordrar fortfarande passagerare med de välkända, stora och säkra kongl. Postångarne, som tillhöra Canard Linien. Cirkulär med kartor öfver Amerika samt resplan härifrån erhållas kostnadsfritt efter requisition. Böcker om land i olika Stater af Amerika erhållas gratis vid biljettköp.

C. F. Hedengren.
Stockholm 16 Österlånggatan.
Charles A. Berglund,
Göteborg, 44 Sillgatan.

Umeå Bryggeri- & Kaffebolags

Öl-Nederlag

förfäljer genom undertecknad, till oshemkomst, öf till 10 öre halfbuteljen.
Porter 25 öre halfbuteljen.
Sofalldricka 6 öre dito
Förfäljningen sker från
Kontantförskottmedel

beträdda, cerpa
ren. Kl. 11 g
loga trouppinfa
sas twi, hvilka
resteten. Drott
benijade osten
Renungen war
solade Martens
wälfignette öfue
söngs förlia
Marwig 680
timma. Efter
fista del teunad
ne tyrtan.
Kulturministe
fommendör med
brogan.
Preferererna
rad från Kund
till kommandöre
nebregan, och p
Kristiania, Bre
Kund samt Ny
Uppsala till ried

— Tillämnna
trouppföljaren.
vulle trouppjära
från Peterhof,
boftad, till det
kaviensbaum. S
finskeparet ont
quällen red en
och fönn rå den
hof. spärrod af
perjoner af mi
närheten. Då
sten fuart st
öppen wagn, st
och utväruttol
funnit. Warr
wägen öppna
funde uppgrif
för te lunn
dieswo g
en luffte
förlägn

9

Foto: Stadsmuseet i Stockholm.

När murarhantlangerskorna strejkade 1888 hade de ingen fackförening. I dag är byggnadsarbetare med i Byggnads, som bildades 1949.

Starkare tillsammans

Murarhantlangerskor, eller mursmäckor, kallades de kvinnor som bar murbruk på byggen. Arbetsdagarna kunde ofta vara 12 timmar, de brukade få stanna kvar och städa när de manliga arbetskamraterna hade gått hem. Ändå hade de lägre löner än männen.

Men 1888 kom några murarhantlangerskor i Stockholm överens om att vägra arbeta om inte lönen höjdes till 18 öre i timmen. De gjorde en lista som de försökte få arbetsgivarna att skriva under. Byggprojekt sköttes ofta av olika entreprenörer och underentreprenörer. Därför var det viktigt att få alla arbetsgivare i byggbranschen att skriva på avtalet.

Bygga efter bygga stannade. Det gick inte att bygga hus om inte murarhantlangerskorna bar murbruk. Efter bara några dagar gav arbetsgivarna med sig och skrev på ett avtal om att lönen skulle vara minst 18 öre.

Strejken blev väldigt omskriven i tidningarna eftersom ingen hade räknat med att fattiga kvinnor kunde ställa krav.

1881 Stor strejk i byggnadsindustrin i Stockholm, arbetarna får igenom att arbetstiden kortas till 10 timmar. Facket får många nya medlemmar.

Det fackliga löftet

Murarhantlangerskornas strejk 1888 är ett exempel på hur det fackliga löftet fungerar. Vi lovar att vi inte ska arbeta på sämre villkor än vad vi har kommit överens om tillsammans. Så här brukar det formuleras på fackliga utbildningar:

“Vi lovar och försäkrar att aldrig någonsin, under några omständigheter, arbeta på sämre villkor eller till lägre lön än det vi nu lovat varandra. Vi lovar varandra detta i den djupa insikten om att om vi alla håller detta löfte så måste arbetsgivaren uppfylla våra krav.”

12 Murare i Kalmar har möte i Folkets Park. När det var fackföreningsmöte skulle man förstås ha finkläderna på sig.

Ganska snabbt insåg arbetarna att de fick bättre villkor om de gick ihop och krävde bättre villkor tillsammans, i stället för att förhandla med arbetsgivaren en och en.

Under slutet av 1800-talet började arbetarna bilda egna organisationer – fackföreningar, som kunde samordna kampen och förhandla med arbetsgivarna.

De första fackföreningarna var små. De hade inte råd att ha anställda utan allt arbete sköttes ideellt på fritiden. De flesta arbetare stod utanför facket. Kanske för att medlemsavgiften

var för hög, eller för att de inte vågade. Det var vanligt att man fick sparken om man gick med i facket, eller kritiserade sin chef.

Dessutom var arbetarklassen fortfarande bara en minoritet i samhället. De flesta svenskar bodde på landsbygden och jobbade med jordbruk.

Men med tiden växte fackföreningarna. Lokala fackföreningar slogs ihop till rikstäckande fackförbund – till exempel förbund för alla järnarbetare, alla handelsanställda eller alla inom transportindustrin.

Ett eget parti

Sveriges socialdemokratiska arbetareparti (SAP, eller bara S) bildades 1889 av representanter för olika fackliga organisationer. Tanken var att fackföreningarna skulle ha ett eget parti, som kunde driva arbetarnas frågor.

Partiet hade i stort sett inga individuella medlemmar, utan det var fackföreningar och andra arbetarorganisationer som var anslutna till partiet.

Partiets viktigaste frågor var allmän och lika rösträtt samt åtta timmars arbetsdag.

Socialdemokratiska ungdomsklubben i Nykvarn firar midsommar, 1916. Socialdemokraterna bildades som fackföreningsrörelsens parti. Det är därför LO fortfarande har en facklig-politisk samverkan med Socialdemokraterna.

Bild: Stockholms läns hembygdsföreningar.

Striden om tiden

Kravet på kortare arbetstid handlade inte bara om att arbetsdagarna var slitsamma – många arbetade 12 eller 14 timmar, även om det kanske var vanligare med ungefär 10. Utan också om rätten till att hinna göra något annat än att jobba. Att få ha en vettig fritid, läsa böcker, umgås med vänner och familj, gå på möten, göra utflykter på landet.

Dessutom var det arbetslöshet i många branscher. Det vore bättre att dela på jobben.

Men arbetsgivarna och högern vägrade. De menade att ekonomin skulle krascha om arbetsdagen förkortades till åtta timmar.

Länge verkade det helt omöjligt att uppnå målet om kortare arbetsdag.

Svenska Dagbladet 2/5 1890. Tidningen skriver att facketts krav på åtta timmars arbetsdag aldrig kommer att bli verklighet.

15

8 timmars arbete, 8 timmars fritid och 8 timmars vila var kravet i Sundsvall när första maj-demonstrationer hölls för första gången 1890.

1890 Första maj-demonstrationer anordnas för första gången.
Fackföreningarna demonstrerar för åtta timmars arbetsdag.

Svenska bageri- och konditoriarbetareförbundets avdelning i Kalmar har möte. Bild: Kalmar läns museum.

Torsdagen den 17 Oktober.

Föreningsrättsstriden vid Stockholms sockerbageribolag slut.

Löneavtal uppgjort. Alla arbeterskorna skola in på sina förra platser.

Vid de i går fortsatta förhandlingarna angående den bekanta föreningsrättsstriden i Stockholm nådde man till slut enighet i alla punkter. Ett kollektivt arbets- och löneavtal uppgjordes.

I det nya avtalet är arbetstiden bestämd till 59 timmar pr vecka, med 25 och 50 proc. för övertids- och nattarbete. Minimallönerna variera från 9 och 10 kr. för nybörjare till 18 kr., allt pr vecka. Olycksfallsförsäkring med 1 kr. pr dag. Dessutom äro uppgjorda en hel massa ordningsbestämmelser. Däribland en bestämmelse angående antagande och avskedande av arbetare, i samma lydelse som den mellan Sv. arbetsgivareföreningen och Landsekreterariatet i början av året träffade uppgörelsen.

Alla de utkastade arbeterskorna skola intagas på sina förut innehavda platser. Avtalet gäller till 1 juli 1909, med tre månaders uppsägningstid. Senast måndag skola alla åter vara i arbete.

Så är den föreningsrättsstriden slut. Den började med att det å fabriken icke fanns varken avtal eller föreningsrätt och slöt med att båda delarna äro genomförda. Sådan är världens gång. Vi gratulera de nyorganiserade kvinnorna till det resultat de vunnit. Må de nu genom ett fortsatt troget föreningsarbete söka att både bevara och förkovra vad de nu bringats att tillkämpa sig.

Polisens mug shot på Frans (till vänster) och Lars (till höger) när de greps 1897.

Bild: Stockholms stadsarkiv.

Frans Albert Pettersson var en av många fackligt aktiva sockerbageriarbetare.

Under tio års tid levde han i en relation med en annan man, måleriarbetaren Lars Konrad Johansson. De bodde tillsammans i en enrumslägenhet i Gamla stan i Stockholm. Men homosexualitet var olagligt (mellan 1864 och 1944) och 1897 blev Frans och Lars tagna på bar gärning när de hade sex i skogen. De dömdes till tre månaders fängelse.

Det pratades sällan offentligt om samkönade relationer vid den här tiden, inte heller i arbetartidningar. Men det har alltid funnits det vi i dag kallar homo-/bisexuella och transpersoner i arbetarklassen och arbetarrörelsen. Frans fortsatte att jobba på sockerbageri efter fängelsestraffet, han var aktiv i facket och deltog bland annat i en konditoristrejck 1904.

Bild: Stockholmskällan.

Arbetarna på sockerbagerier/konditorier brukade ha mycket långa arbetsdagar. De bodde ofta på arbetsplatsen, kost och logi ingick i lönen.

Hösten 1907 avskedades 60 kvinnor på Stockholms sockerbageribolag för att de hade gått med i Svenska bageri- och konditoriarbetareförbundet. Men striden slutade med att de fick behålla jobben, och vara kvar i facket samtidigt som lönerna höjdes och arbetstiden förkortades till 59 timmar i veckan. Svenska bageri- och konditoriarbetareförbundet var med och bildade Livs 1922.

LO bildas

Från början var det den socialdemokratiska partistyrelsen som samordnade fackförbundens verksamhet. Men man insåg snart att det även behövdes en separat facklig centralorganisation.

Landsorganisationen i Sverige (LO) bildades 1898 av 24 fackförbund och en massa lokala fackföreningar. Tillsammans hade de ungefär 50 000 medlemmar.

De flesta arbetare stod fortfarande utanför facket, men rörelsen växte snabbt. I dag har LO-förbunden 1,4 miljoner medlemmar.

Motala tidning, 1898.

*En kvanting träder i salen in
för att fröjda me' fjällan sin
och alla rynkor bli glada i håg,
ty stunsigare kvanting man sällan såg*

Kväsarvalsen från 1899, schlager skriven på Stockholms slang som blev mycket populär

Foto: Järnvägsmuseet

Järnvägsbygge i Norrbotten. Under 1800-talet och början av 1900-talet drogs järnväg över hela landet. De som byggde järnvägen kallades rallare. Kvinnorna på bilden är kokerskor, som lagade maten åt rallarna. Rallarna bildade Svenska järnvägsbyggnadsarbetarefackföreningen 1903, som senare blev Svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet och numera är en del av SEKO.

Konsumbutik i Västerås.

Bild: Västmanlands läns museum.

ABFs och nykterhetsorganisationen IOGTs bibliotek i Grängesberg. ABF (Arbetarnas bildningsförbund) grundades 1912 av fackföreningsrörelsen, kooperationen och Socialdemokraterna.

Foto: Sundsvalls museum.

20

Veta, vilja, vinna!

*Den som vet ingenting vill ingenting,
den som vill ingenting vinner ingenting.
Skaffa eder därför vetande
genom att låna och läsa böcker från*

Arbetarnes Bibliotek

*Öppet Söndagar kl. 10–11 f. m. Lokal Folkets Hus.
Låneavgift 5 öre pr band och två veckor.
Hverdagar 5–6*

Arbetarbiblioteket i Arbrå.

Bild: Arkiv Gävleborg.

Drömmen om ett bättre liv

En fana från Svenska Järnvägsmannaförbundet, avdelning 122 i Kungsbacka, 1906. Bland de fackligt aktiva arbetarna uppstod ett starkt ideal om att vara skötsam, påläst och gärna nykter. Alla skulle göra sin plikt och kräva sin rätt. Svenska Järnvägsmannaförbundet blev 1970 en del av det nya storfacket Statsanställdas förbund – som nu för tiden heter SEKO.

Foto: Hallands kulturhistoriska museum

Arbetarna som organiserade sig i facket ville inte bara ha högre löner och ett mer rättvist ekonomiskt system i framtiden. De ville leva ett bättre och värdigare liv också, nu på en gång.

De var trötta på att arbetare var föraktade och inte hade rätt till bra bostäder och ordentlig utbildning.

De flesta gick bara sex år i skolan, om ens det. Gymnasier och universitet var framför allt till för de rika i samhället, mycket få arbetare fick chansen att gå där. De flesta utbildningar var dessutom bara till för män. Men arbetarrörelsens organisationer startade studiecirkel och egna bibliotek. Studiecirkelarna handlade inte bara om politiska frågor, utan också om allmänbildning och kultur. Även den som jobbade i en smutsig fabrik eller i en trång butik kunde uppskatta poesi och konst.

Alkoholismen var utbredd, det var mycket vanligt med våld och otrygghet. Inte minst kvinnor och barn för illa. Arbetarna och deras organisationer slogs mot spritmissbruket. Arbetarkvinnor organiserade sig för rätten till preventivmedel och sexualupplysning.

Ett eget hus

De rika som ägde mark och lokaler vägrade ofta att låta arbetarna ha möten där. Men vad gjorde det när man hade ett eget hus?

- 22 Sveriges första Folkets Hus invigdes 1890 i Kristianstad. Tre år senare öppnades även ett i Malmö. Snart fanns det Folkets Hus över nästan hela landet. Det var ofta arbetarna själva som byggde husen på sin fritid.

I Folkets Hus hade fackföreningarna sina kontor och arbetarbiblioteken sina lokaler. Där kunde man gå på möten, konserter och föredrag.

Kiruna Folkets Hus.
Foto: Nordiska museet.

1905 Stora strejker inom verkstadsindustrin och bland renhållningsarbetare. Båda strejkerna slutar med att arbetarna får igenom kravet på gemensamma avtal, kollektivavtal, i stället för att behöva förhandla individuellt med arbetsgivaren.

Upp till kamp! Arbetartidningen Ystads-Bladet Aurora publicerade 1902 en svensk översättning av den franska sången Internationalen. Översättningen hade gjorts av Henrik Menander som var korkskärare och aktiv inom Svenska Korkarbetareförbundet. Menander hade även skrivit texten till Arbetets söner. Korkarbetarförbundet slogs senare ihop med Bryggeriarbetareförbundet, som gick upp i Livs 1965.

LO och Socialdemokraterna utlyste en tredagars politisk storstrejk för rösträtt 1902. Strejken blev mycket lyckad – stora delar av Sverige stod stilla. Riksdagen fortsatte att rösta ner förslagen om allmän rösträtt men arbetarna hade visat sin styrka.

Tre år senare försökte till exempel makthavarna få igenom lag som skulle förbjuda offentligt anställda att strejka. LO hotade med ny storstrejk om förslaget antogs. Lagförslaget drogs tillbaka och strejkrätten räddades.

Bild: Kungliga biblioteket

En fana från Halmstads bryggeriarbetareförening, 1898. Rött blev tidigt den internationella arbetarrörelsens färg och därför är de flesta fackföreningsfanor röda.

Bild: Hallands kulturhistoriska museum.

Fana från Nyköpings arbetarekommun. Eftersom arbetarna inte fick rösta hade de inte särskilt mycket inflytande i kommunerna. Därför bildade man egna arbetarkommuner, som bestod av fackföreningar och socialdemokratiska organisationer. Socialdemokraternas lokala organisationer kallas fortfarande arbetarkommuner.

Ett flygblad från Socialdemokratiska ungdomsförbundet, 1905. Norge hade precis brutit sig ur den påtvingade unionen med Sverige. Många svenska makthavare och borgerliga ledarskribenter förespråkade ett militärt angrepp, men inom arbetarrörelsen fanns starka sympatier för Norge. Över hela landet anordnade arbetarkommuner och socialdemokratiska ungdomsklubbar demonstrationer och möten för fred. De värnpliktiga uppmanades att vägra delta i ett angrepp på Norge. Det blev aldrig något krig.

En annons i arbetartidningen Ny Tid, 1902. Fram var en kooperativ tobaksfabrik i Gävle, som skulle ägas av arbetarna själva. Alla andra tobaksfabriker var privata.

Men 1915 bildade staten Tobaksmonopolet – för att dra in pengar till statskassan – och köpte upp hela industrin.

De som arbetade med att tillverka cigarrer, snus och cigaretter var medlemmar av Svenska tobaksindustriarbetareförbundet.

I många avtal hade män och kvinnor olika löner, men i Tobaks hade man lika lön för lika arbete. Det gjorde att tobaksarbetarna fick bättre villkor än andra arbetare, de höll ju ihop i stället för att vara splittrade.

Tobaks gick upp i Livsmedelsarbetareförbundet 1964.

Alla fackförbund ville ha en egen tidning. Dessutom startade arbetarrörelsen egna nyhetstidningar, till exempel Arbetet i Malmö, Ny Tid i Göteborg och Social-Demokraten i Stockholm. Handelsarbetaren gavs ut av Svenska varuutkörare- och handelsarbetareförbundet. I dag heter förbundet Handelsanställdas förbund och tidningen heter Handelsnytt.

Rätten att organisera sig

I början av 1900-talet var arbetarna inom pappersindustrin med i olika förbund. Men 1920 bildades ett förbund för alla pappersarbetare – Svenska Pappersindustriarbetareförbundet. Pappers gick med i LO 1922.

Bild: Nykvarns pappersbruk, Turinge-Taxinge hembygdsförening

Det var egentligen inte olagligt att strejka eller bilda fackföreningar. Men det var vanligt att man fick sparken för att man gick med i facket. Det ledde ofta till strejker och konflikter.

En uppmärksammas sådan konflikt var i Mackmyra i Gästrikland 1906. Arbetarna på en pappersmassfabrik avskedades när de bildade en fackförening. Många av dem bodde dessutom i lägenheter som ägdes av arbetsgivaren. De vräktes tillsammans med sina familjer.

Men de vägrade ge upp och fick stöd från hela arbetarrörelsen. Det slutade med att de vann striden och fick behålla sin fackförening.

Senare samma år kom LO överens med arbetsgivarorganisationen SAF om den så kallade decemberkompromissen. Företagen skulle respektera föreningsfriheten – arbetarnas rätt att vara med i facket. Å andra sidan accepterade LO att arbetsgivarna hade rätt att bestämma på jobbet och att anställa och avskeda folk lite hur de vill.

Sulfittfabriken i Mackmyra.

Foto: Järnvägsmuseet

Första numret av Elektrikern.
Elektrikerförbundet grundades 1906.
Inträdesavgiften var två kronor, men
kvinnor och medlemmar under 18 år
betalade bara en krona. De hade ju
lägre lön.

1908 Amaltheadådet – sprängattentat mot en båt med strejkbrytare i Malmö.
Två personer döms till döden, men straffen omvandlas till fängelse.

1909 Storstrejck, slutar med nederlag för LO. →

Första maj i Stockholm, 1901.
Foto: Anton Blomberg,
Stadsmuseet i Stockholm.

Münchenbryggeriet
i Stockholm. Kvinnor
har alltid varit en del av
arbetarklassen och ar-
betarrörelsen. Tobaks-
arbetare, hembitråde,
bryggeriarbetare och
sömmerska var vanliga
kvinnoyrken i början av
1900-talet.

Foto: Stadsmuseet.

Vara med och bestämna

De fackligt aktiva arbetarna hade nu sina egna lokaler, sina tidningar, sina starka organisationer och sina studiecirk- lar. Efter jobbet gick de på möten eller satte sig ner vid köksbordet för att läsa. Många av dem var mer pålästa och bildade än vad deras chefer var.

Men de fick inte rösta!

För att kunna rösta i riksdagsvalen behövde man dels vara man och dels tjäna minst 800 kronor om året, vilket de flesta arbetare inte gjorde. Kvinnor fick inte rösta alls. I lokala val hade den som hade mer pengar fler röster.

För fackföreningsrörelsen var rösträtten en livsviktig fråga. Riksdagsmännen kunde stifta lagar som gjorde det svårare att strejka och försämrade villkoren för vanligt folk – de behövde ju inte bry sig om vad arbetare och kvinnor tyckte.

79.72.

5.

Kvinnornas Fackförbund

anordnar

Samkväm för arbeterskor

Tisdagen den 13 Okt. kl. ½ 9 e. m.

Folkets Hus, B-salen.

MUSIK, FÖREDRAG af hr *L. Lindfors* samt
SÅNG af Kvinnornas sångkör. ~ ~ ~ ~ ~

Alla sömmerskor, industri- och fabriks-
arbeterskor välkomna. Inskrifning i de
kvinnliga fackföreningarna mottagas.

STYRELSEN.

Malmö, i B. Bengtson
samt i Trelleborgs N
lieaffär, Trelleborg.

1903

Franska försiktighets-
artiklar, Svamp, Liv-
modersprutor, Pulver-
sprutor, Suspensorier,
Gummi-Battonger m. m.
billigast i parti och mi-
nut. Priskurant med
bruksanvisn. mot porto.

Franska
Gummi-Depoten.
C. M. Andersson,
Norrländsgatan 18, Stockholm.
A. T. Rikstel. 3278. Affären grundl. 1893
6089

Cigarrerna

Extravagant (modärn facon)	15 öre
Douglas	12 »
Humburg (Sanitets cigarr) fin Havanna	12 »
Finess (modärn facon)	10 »

samt — Neckros, den 10-öres cigarr som
i Sverige har största omsättningen — re-
kommenderas.

Helsingborgs Cigarrfabriks-Aktiebolag.
2450

Lump, ben, järn, metaller m. m.

köpes alltid av
Gust. M. Jönsson, Malmö.
Telefon 1086. 103

Atelier FAVORIT

25 Södra Förstadsgratan 25
lämnar till varje dussin extra fina kort,
ett stort porträtt **GRATIS**.
OBS! Atelierben belägen på nedra bottan.
Tel. 14 83. 4135

obem
detta
sådan
tor, l
upp, s
mänd
samt o
dagar
Audit
medlen
inn
O.
Stort h
och go
benkän
songer
Stort u
Beställ
ras värds
54, 56
CAFF

31

Arbetet, 1906. I början av 1900-talet var det vanligt
med annonser för "franska försiktighetsartiklar",
det vill säga preventivmedel. Man beställde dem
via post så att man slapp skämmas.

Men 1911 blev det förbjudet att informera om pre-
ventivmedel och då försvann sådana här annonser
ur tidningarna. (Förbudet avskaffades 1938.)

Barnvagnar
och
Sportkärror
billigast i
Amiralsg. 6. Tel. 891.
6690
G.A.M. 144967

Hemarbetade Möbler
finnas alltid på lager till
mycket billiga
priser i
*f. d. N. Peter-
terssons*
Möbelaflär,
Förenings-
gatan 21.
Å. Lindström

OBS! Endast hemarbetade möbler.
6220

Herrar och Damer!
Franska försiktighetsartiklar billigast
Priskurant med bruksanvisning mot porto
K. A. Strömberg,
Jakobsbergsgatan 11, Stockholm

Illustrerad priskurant över
Franska Försiktig-
hetsartiklar sändes
envar fullt diskret
mot porto. Finna
provsköningartill 2
3 och 4 kr.
*N. Håggströms Cigar- & Herrekiperings-
affär*, Södra Förstadsgratan 68, Malmö.
Rikst. 23 91. 73

TRE PIONJÄRER

Alina Jägerstedt (1858–1919)

Tobaksarbetare, det enda kvinnliga kongressombudet när Socialdemokraterna bildades 1889. Hon var där som representant för Tobaksarbetarförbundet.

Foto: Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek

Maria Sandel (1870–1927)

Trikåstickerska och en av Sveriges första arbetarförfattare. Hon skrev noveller och romaner om arbetarkvinnor.

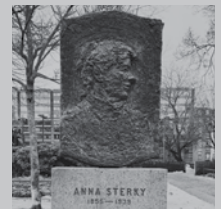

Anna Sterky (1856–1939)

Född i Danmark, blev en av svenska arbetarrörelsens främsta företrädare. Textilarbetare, ordförande för Kvinnornas fackförbund och redaktör för tidningen Morgonbris. Hon hette från början Ane Nielsen, men använde Sterky som efternamn eftersom hon var sambo med LOs ordförande Fredrik Sterky.

“När den trötta och utslitna arbeterskan har slutat sitt dagsverke som industrins slavinna, går hon hem, inte för att vila och stärka sig, och därmed samla nya krafter till morgondagens slit, nej, hon går hem för att fortsätta sin tillvaro som hemmets slavinna”

– Anna Sterky

En skulptur till minne av Anna Sterky utanför LO-borgen i Stockholm. Gjord av Christina Rundqvist Andersson.

Insamlingen i Danmark till storstrejken i Sverge.
Stor entusiasm.
 (Privattelegram till »Arbetets.»)

STOCKHOLM den 4. Från Köpenhamn meddelas, att samorganisationen i Odense beslutat en uttaxering av 1 kr. pr medlem och vecka till de strejkande i Sverge.

Murarförbundet i Danmark uttaxerar 50 öre pr medlem och vecka. I hela landet organiserar insamlingar och över allt råder entusiastisk stämning.

Fackföreningar i andra länder samlade in pengar för att stötta svenska arbetare under storstrejken 1909. LO fick in över två miljoner i internationellt stöd – en enorm summa på den tiden.

32

Sammandrag
 av redovisningen över den frivilliga insamlingen för storstrejken 1909.

L a n d	Redovisning till 31 okt. 1909		Redovisning 1 nov.—31 dec. 1909		Redovisning 1 jan.—30 juni 1910		S u m m a
	Kr.	öre	Kr.	öre	Kr.	öre	
Sverige	188,150	94	49,479	06	12,561	26	* 250,191 26
Amerikas förenta stater	107,209	82	67,043	10	29,036	32	203,289 24
Belgien	4,542	40	1,656	52	—	—	6,198 92
Brasilien	—	—	—	—	229	06	229 06
Bulgarien	711	80	—	—	215	30	927 10
Canada	1,289	19	1,216	82	554	85	3,060 86
Danmark	432,525	71	52,000	—	—	—	* 484,525 71
Finland	39,194	56	4,500	—	—	—	43,694 56
Frankrike	5,445	10	1,514	82	71	09	7,031 01
Italien	773	90	—	—	—	—	773 90
Nederländerna	7,011	11	3,207	87	247	89	10,466 87
Norge	348,429	—	35,888	—	—	—	* 384,317 —
Panama	40	90	—	—	74	35	115 25
Queensland	—	—	90	70	—	—	90 70
Rhodesia	180	94	—	—	—	—	180 94
Ryssland	766	70	—	—	10	—	776 70
Schweiz	20,084	96	3,755	37	317	08	24,158 01
Spanien	786	85	—	—	—	—	786 85
Storbritannien	35,778	02	24,866	08	4	53	60,648 63
Tyskland	1,030,280	71	133,433	35	—	—	1,163,720 06
Österrike-Ungern	50,063	34	10,190	71	360	—	60,614 05
Okänd ort	74	—	44	03	—	—	118 03
Summa Kronor	2,270,245	96	888,886	48	48,682	08	2,705,915 31

¹ Härtill kommer av fackförbunden erlagda ord, kontingenter och uttaxeringar.
² Härtöver komma de belopp, som direkt avsänts till resp. fackförbund.

Stockholm den 30 juni 1910.

För Landssekreterariatet:
 Ernst Söderberg.

33

Den misslyckade storstrejken

Strejkvapnet var inte alltid lätt att använda.

Storstrejken 1909 blev ett allvarligt bakslag för hela arbetarrörelsen. Det började med att SAF lockoutade 80 000 arbetare för att driva igenom lönesänkningar. LO svarade med storstrejk.

Strejken pågick i flera månader, men slutade med totalkatastrof.

Strejkkassorna tog slut, LO tvingades ge upp och tappade ungefär hälften av sina medlemmar – många arbetare fick bara komma tillbaka till sina jobb på villkor att de lämnade facket. Andra gick ur för att de var missnöjda med hur LO hade skött strejken.

Svenska revolutionen 1917–19

När första världskriget bröt ut 1914 ställde sig Sverige neutralt. Men kriget drabbade svenskarna ändå.

Det blev matbrist på grund av försvårad import, samtidigt som svenska företag exporterade maten som producerades här till den tyska armén. Myndigheterna försökte lösa matbristen med ransoneringar, det vill säga att konsumenterna inte fick köpa vad de ville. Ransoneringarna kritiserades hårt för att vara orättvisa.

Missnöjet växte och 1917–18 hölls många strejker och demonstrationer.

Från början var det framför allt arbetarkvinnorna som var ute på gatorna. De krävde bröd, åtta timmars arbetsdag, rösträtt och spritförbud. På många håll anslöt sig de värnpliktiga soldaterna till demonstrationerna. I några städer bildade fackföreningarna arbetarråd som tog kontroll över till exempel livsmedelsdistributionen.

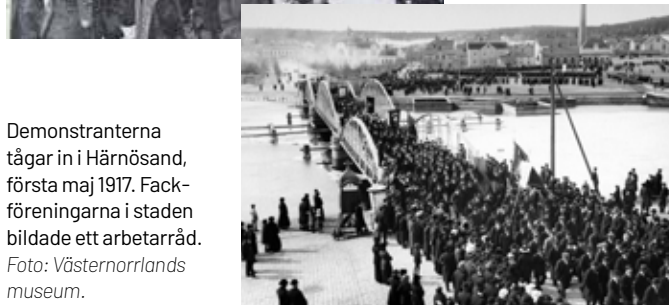
Det slutade med att riksdagen gick med på allmän och lika rösträtt samt åtta timmars arbetsdag. Arbetarrörelsen hade fått igenom sina viktigaste krav genom en slags revolution, en fredlig sådan.

Åttatimmarsdagen gällde visserligen inte alla, utan framför allt industriarbetare. Många LO-medlemmar fortsatte att jobba längre dagar – till exempel butiksbiträden, lantarbetare, hembiträden och kontorspersonal. Men vi fick i alla fall åttatimmarsdagen som standard. Med tiden kom den att gälla fler och fler yrken.

April 1917, arbetarkvinnor i Stockholm demonstrerar för att priset på mjölk ska sänkas.

Foto: Axel Malmström.

Demonstranterna tågar in i Härnösand, första maj 1917. Fackföreningarna i staden bildade ett arbetarråd.

Foto: Västernorrlands museum.

Örebro, 1917.

Foto: Johan Ivar Lööv/Örebro stadsarkiv.

Kalmar tändsticksarbetarefackförening.
Foto: Kalmar läns museum, 1917.

Med anledning av rösträttsfrågans lösning
anordna

Socialdemokratiska Kvinnorna

En medborgarfest

Kristi Himmelsfärdsdag i Folkets Hus A-sal
kl. halv 12 f. m. (precis).

Hjalmar Branting
talar om
Demokratis nya tid
och
Agda Östlund
över ämnet
En återblick.

SÅNG av sångare ur Typografiska föreningens sällsk. m. fl.
festliga anordningar. Entré 50 ösp.

Chilletter finnas hos Folkets Hus' kiosk, Joh. Bohms Cigarraffär, Upphånds-
gatan 2, Cigarraffären Slussplan 61.
6337 Socialdemokratiska Kvinnornas Centralstyrelse.

Hjalmar Branting var Socialdemokraternas par-
tiledare. Agda Östlund var sömmerska och blev
invald i riksdagen efter det första demokratiska
riksdagsvalet 1921.

Bild: Stockholms stadsarkiv.

**De första biograferna öppnade på
1890-talet**, från början visade de mest
korta journalfilmer. En av de tidigaste
spelfilmerna var Järnbäraren från 1911.
Den utspelar sig i arbetarmiljö och är
ganska deppig. En järnbärare dödar en
rik man som har supit ner hans dotter
och utnyttjat henne.

Filmerna var stumfilmer, men
ackompanjerades av livemusik.
Biografmusikerna organiserade sig i
Musikerförbundet som grundades
1907 och gick med i LO 1939.

Foto: AB Svenska Biografteatern/Svenska
Filminstitutets bildarkiv

Arbetslösa köar i Stockholm.

Foto: Gunnar Lundh/Nordiska museet.

Första maj i Sundsvall, 1927.

Foto: Arne Wahlberg.

Kristider

När börser i New York kraschade 1929 gick många företag omkull. Stora delar av världen hamnade i ekonomisk kris. Sverige drabbades också av lågkonjunkturen och arbetslösheten slog nya rekord.

Arbetarna tvingades slåss om jobben och storföretagen passade på att sänka lönerna.

37

TELEFONISTERNA

Telegraf- och telefonmannaförbundet gick med i LO 1931. Förbundet bytte namn till Svenska teleförbundet och var 1970 med om att bilda Statsanställdas förbund (numera SEKO).

Gothenburg telephone station, 1923.

Foto: Tekniska museet.

Med den nya uppfinningen telefonen gick det lättare att kommunicera med varandra. Samtalen kopplades fram manuellt av telefonister som satt på stora telefoncentraler. De flesta var unga kvinnor, i många fall anställda av det statliga Telegrafverket.

Arbetet var stressigt och lågavlönat. Telefonisterna övervakades och kunde få godtyckliga bestraffningar om cheferna inte tyckte att de skötte sig.

Men telefonisterna organiserade sig i Telegraf- och telefonmannaförbundet och krävde ett kollektivavtal som skulle gälla för alla, i stället för individuella avtal med arbetsgivaren. De ville ha kortare arbetstid och få bort bestraffningssystemet.

När Telegrafverket vägrade gick två tusen telefonister i Stockholm och Göteborg ut i strejk sommaren 1922. Strejken pågick i tio dagar och fick stort stöd från allmänheten. Efter strejken blev villkoren bättre.

Avbön
för osolidaritet under telefonistkonflikten i Stockholm.

Undertecknad anhåller att få förlåtelse för det dumma steg jag tog i juli 1922. Jag har ångrat mig mer än en gång över det stora misstag man gör, när man blir strejkbrytare, och lovar att hädanefter ställa mig organisationens beslut till efterrättelse.

Margareta Nilsson, född Waldau.
Ovanstående avbönsansökan har beviljats.

Telegraf- och Telefonmannaförbundet.
FÖRBUNDSSTYRELSEN.

Den som hade varit strejkbrytare och ville gå med i en fackförening behövde be om ursäkt för sitt agerande först.

Bild: Stockholmskällan.

Demonstrationen i Ådalen den 14 maj 1931. Transports lokalavdelning hade kallat till protestmöte i Frånö Folkets hus. Efter mötet började folk tåga mot Lunde. Där väntade militären.

Foto: Evert Edberg/Västernorrlands museum.

1923 Hyresgästföreningarnas Riksförbund (nuvarande Hyresgästföreningen) bildas, med starka kopplingar till fackföreningsrörelsen.

1928 Lagen om kollektivavtal införs, vilket gör att man normalt inte får strejka om det finns ett kollektivavtal.

**Här vilar en svensk arbetare
Stupad i fredstid
Vapenlös, värnlös
Arkebuserad av okända kulor
Brottet var hunger
Glöm honom aldrig**

Erik Blombergs dikt på Ådalen 31-offrens grav

Ådalen 31

När arbetarna gick ut i strejk var det vanligt att företagen tog in strejkbrytare, personer som hoppade in och gjorde de strejkandes jobb. Strejkbrytarna blev oerhört avskydda – det uppstod ofta våldsamheter.

Den 14 maj 1931 gick flera tusen personer i Ådalen i ett fredligt demonstrationståg för att protestera mot att strejkbrytare tagits till trakten. Militären öppnade eld och fem personer dödades.

Dödsskotten väckte en enorm vrede. LO utlyste fem minuters arbetsuppehåll och tystnad över hela landet på begravningsdagen. Under fem minuter stod Sverige stilla för att hedra de stupade.

Det gick inte att stoppa arbetarrörelsen med vapen. Den hade växt sig alldeles för stark.

41

1929 Arbetsdomstolen inrättas. Det är en specialdomstol för att avgöra tvister på arbetsmarknaden.

1931 Fem personer dödas när militär öppnar eld mot en demonstration i Ådalen.

1932 Socialdemokraterna vinner valet och inleder en 44 år lång period vid makten. LO fortsätter att ha täta band till partiet.

Ledande herrar i LO och SAF skriver under Saltsjöbadsavtalet 1938.

42

Ett nytt Sverige

Det här får aldrig hända igen – det var alla överens om.

Företagen slutade att ta in strejkbrytare. Myndigheterna satte inte längre in militär om det blev oroligheter, den rollen fick polisen ta över.

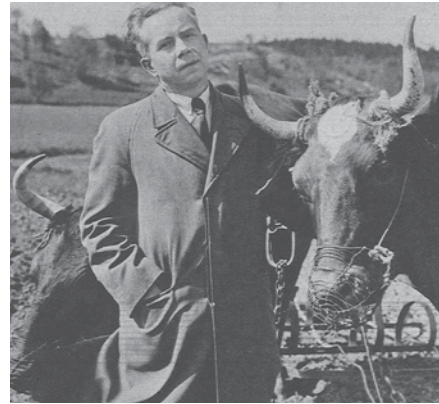
LO och arbetsgivarnas organisation SAF (nuvarande Svenskt Näringsliv) skrev under Saltsjöbadsavtalet 1938. Det gick ut på att konflikter ska lösas av parterna själva, utan inblandning av staten. Det är det som brukar kallas den svenska, eller nordiska, arbetsmarknadsmodellen.

Fackföreningsrörelsens parti, Socialdemokraterna, bildade regering och började bygga ett välfärdssamhälle – som kom att kallas folkhemmet. Ingen skulle behöva vara fattig. Alla skulle ha rätt att arbeta, tillgång till sjukvård och bra skolor för sina barn. Ingen skulle behöva tigga eller stå med mössan i hand.

Men alla problem var verkligen inte lösta och det fanns många konflikter kvar i samhället. Facket behövdes i fortsättningen också.

Moa Martinson (1890–1964) blev en av Sveriges mest lästa och omtyckta författare. En av hennes största succéer var den självbiografiska romanen *Mor gifter sig*, som gavs ut 1936.

Ivar Lo-Johansson (1901–90) skrev romaner och noveller om både fattiga på landsbygden och om arbetarnas liv i storstäderna.

Arbetarförfattarna

43

De flesta barn gick fortfarande bara sex år i skolan, men läsandet ökade när det öppnades bibliotek över hela landet. Många arbetare började också skriva egna texter.

På 1930-talet kom det stora genombrottet för arbetarlitteraturen, eller proletärlitteraturen.

Arbetarförfattarna kom ofta från enkla förhållanden och skrev romaner där arbetarklassens villkor stod i centrum.

Moa Martinsons och Ivar Lo-Johanssons böcker blev storsäljare och läses fortfarande av många.

1933 LO ansluter sig till Fria fackföreningsinternationalens konsumentbojkott mot varor från Nazityskland, men bojkotten får aldrig någon större betydelse.

1933 Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) bildas, med nära kopplingar till arbetarrörelsen.

Första maj i Uppsala 1936.
Foto: Axel Sagerholm/Upplandsmuseet.

Regeringen investerade för att fler skulle få jobb.
Foto: Upplandsmuseet.

På 1930-talet avvecklades demokratin i flera europeiska länder. Den mäktiga tyska arbetarrörelsen, som hade varit en förebild för den svenska, krossades helt när nazisterna tog makten 1933. Fackföreningsaktivister tvingades fly utomlands och en del av dem hamnade i Sverige.

Hur skulle man förhindra att något liknande skedde här?
En anledning till att nazismen fick fotfäste var att

människor var arbetslösa, desperata och otrygga. Arbetarrörelsens svar blev: Arbete åt alla.

Många sa att det var omöjligt. Men det gick faktiskt. Staten investerade och satte fart på ekonomin. Människor kunde få arbete i stället för bidrag. Under stora delar av 1900-talet hade Sverige i princip full sysselsättning. Nazisterna växte sig aldrig riktigt starka här.

Alla ville ha en radio hemma, trots att de första radioapparaterna tog rätt mycket plats i trånga bostäder. Radioapparaterna tillverkades av metallarbetarna på till exempel Luxors fabrik i Motala.
Foto: Anders Karlsson/Skövde museum.

46

Soldater på Svea trängkår i Linköping.

Foto: Armémuseum

Ett av många alternativ till kaffe som såldes under andra världskriget, när det inte gick att importera saker som vanligt.

Foto: Erik Holmén/Nordiska museet.

1939 Andra världskriget bryter ut.

1939 Finska vinterkriget inleds när Sovjet anfaller Finland. LO är med och organiserar hjälp till Finland.

1940 Danmark och Norge ockuperas av Tyskland. Skarpa protester från svenska LO när tyskarna avrättar två norska fackföreningsledare året därpå.

Jag har sett på hans kort att han är oklippt och dann Han rakar sig ej på flera veckor ibland Men det gör detsamma, för han är min soldat Någonstans i Sverige

Ulla Billquiists Min soldat, som blev en stor hit 1940

Valaffisch från 1942.

Krig!

De tyska nazisterna fortsatte att rusta för krig och 1939 hände det igen. Det andra världskriget bröt ut.

Sverige stod utanför kriget, men livet var inte som vanligt. En stor del av LOs manliga medlemmar lämnade sina arbetsplatser. Den som nyss hade stått vid en svarv eller delat ut post fick dra på sig uniformen och skickades i väg för att vakta gränsen mot Finland eller Norge.

Kvinnor tog över deras jobb, även i branscher som tidigare hade varit helt mansdominerade.

Ransoningarna fungerade bättre än under första världskriget. Ingen behövde gå hungrig. Men det var fortfarande brist på många varor, till exempel kött, frukt och kaffe. Värst av allt var oron. När som helst kunde kriget komma hit.

Filmen Den modärna Eva (det stavades så då), 1939.

Bild: Filmarkivet

Foto: Gunnar Ekelund/Spårvägmuseet.

48 När Handelsanställdas förbund bildades 1906 (som Svenska varuutkörareförbundet) var de flesta medlemmar män som arbetade med utkörning och transporter. Senare blev butiksbiträden den största yrkesgruppen.

Handels satsade mycket på reklam och modern kommunikation för att nå nya medlemmar. Under 1930-talet producerade förbundet flera filmer som visades på bio, bland annat Den modärna Eva.

Den handlar om Eva, som är butiksbiträde och fackligt aktiv. Filmen går att se på www.filmarkivet.se.

Tidigare hade det i princip bara varit män som var konduktörer på spårvagnarna. Men under andra världskriget släpptes kvinnorna in i branschen.

Bild: Länsmuseet Gävleborg.

Från 1945 kunde alla elever få gratis lunch i skolan. Tidigare hade det varit så att fattiga barn kunde ansöka om att få skolmat. Men för arbetarrörelsen var det en viktig princip att man inte skulle behöva tigga om bidrag.

Skolmatspersonal har ofta ekonomibiträde som officiell yrkestitel och de är medlemmar i Kommunal.

Statarna på Ven i Skåne.

Foto: Gunnar Lundh/Nordiska museet.

Statarna var fattiga jordbruksarbetare som fick större delen av sin lön i varor i stället för pengar. De var ofta tvungna att låna pengar av arbetsgivarna vilket gjorde att de i princip blev som slavar. Statarsystemet var väldigt kritiserat och 1945 avskaffades det genom ett kollektivavtal mellan arbetsgivarna och Svenska Lantarbetarförbundet. Hädanefter skulle alla jordbruksanställda vara fria arbetare med riktig lön.

49

Lantarbetarförbundet slogs ihop med Kommunal 2001. När LO antog en ny organisationsplan 2024 gick de anställda inom jordbrukssektorn över från Kommunal till Livs.

1945 Statarsystemet avskaffas.

1945 FN bildas för att förhindra att det blir krig igen. Sverige går med 1946.

1945 Metallstrejken. Över 100 000 verkstadsarbetare strejkar för högre löner. Strejken blev också en konflikt mellan socialdemokrater och kommunister i fackföreningsrörelsen.

På stora arbetsplatser fanns ofta bokombud, som distribuerade billiga böcker till sina arbetskamrater. Verksamheten organiserades av Folket i Bild, en veckotidning som stod arbetarrörelsen nära.

Foto: Paul Lindgren/Sundsvalls museum

1947 Sveriges akademikers centralorganisation (Saco) bildas.

1949 Sverige går med i Europarådet. Europarådet (inte samma sak som EU) är en samarbetsorganisation som ska skydda demokrati och mänskliga rättigheter.

Fred och bättre tider

Under efterkrigstiden blev bostadsbristen stor i de större städerna. Stockholms kommun annonserade för att övertyga folk att inte flytta dit.

Freden hade kommit och nu väntade bättre tider. Ett nytt Sverige. Ett folkhem med demokrati och välfärd, men också kultur och bildning till alla.

Europa var sönderbombat efter kriget och när det skulle byggas upp igen fanns ett stort behov av svenska varor. Exportindustrin gick på högvarv och det fanns gott om jobb. Det blev till och med brist på arbetskraft.

Många fackliga gräsrotsaktivister tog på sig politiska uppdrag och valdes in i kommunfullmäktige eller i riksdagen. På mindre än ett halvsekel hade arbetarna gått från en liten förtryckt minoritet till en självmedveten klass med starka organisationer, som hade ett betydande inflytande i samhället. Att vara arbetare var något man kunde vara stolt över. Anställningarna blev tryggare, många stannade kvar på sina arbetsplatser längre.

Samtidigt började första maj-tågen bli glesare. Det politiska läget var lugnt och inga skarpa motsättningar syntes. Alla hade fått det så bra och det var förlegat att prata om arbetare och klasskamp, hävdade många. På mindre orter ställdes demonstrationerna in. En del började åka bil i första maj-demonstrationen, eftersom de tyckte att det var omodernt att marschera.

Det fanns en tro på att allt var möjligt och att den nya tekniken skulle befria människan. Men det fanns fortfarande många problem i samhället. Och det kalla kriget mellan öst och väst och kärnvapenhotet hängde som en mörk skugga över vardagen.

51

Foto: Manfred Badenius/Västmanlands läns museums bildarkiv.

“Det var inte så mycket fråga om mod. Jag var mest förbannad över allt hyckleri, det var hela saken. Dessutom: en som står nederst på samhällsstegen ger de sig inte på, den kan man inte rycka ned.”

Eric Thorsell (1898–1980) var järnbruksarbetare från Surahammar och fackligt aktiv i Metallarbetarförbundet. På sin fritid reste han runt landet och föreläste om sexualupplysning, framför allt om homosexualitet. Han har berättat om sitt liv i boken *En homosexuell arbetares memoarer*.

Metall slogs ihop med Industrifacket 2006 och blev IF Metall – LOs näst största förbund efter Kommunal.

Bild: Länsmuseet Gävleborg

Freden har kommit och det är dags att studera – för sin egen skull och för en bättre värld. Studiecirklar anordnades av ABF, fackförbunden eller som här av Konsum.

Konsumbutikerna började byta namn till Coop 2001. De anställda på Coop är med i Handels.

Bild: Länsmuseet Gävleborg

En del Konsumbutiker började också sälja färdiglagad mat. Praktiskt för de kvinnor som behövde ta ansvar för hushållet, även om man förstås kan undra varför herrn inte kunde laga mat själv.

Bild: Bohusläns museum

Storföretagen behövde fler anställda. Här börjar ungerska flyktingar jobba på en klädfabrik i Uddevalla. Andra kom som arbetskraftsinvandrare. LO-förbunden fick nya medlemmar med bakgrund i till exempel Finland, Italien och Jugoslavien.

Foto: Ragnhild Haarstad/TT/

54 Folkhemsbygget gjorde livet bättre för miljontals människor – men det fanns fortfarande gott om orättvisor att protestera mot. Efterkrigstiden var en tid då många marginaliserade grupper höjde sin röst.

På första maj 1965 gick en grupp svenska romer, bland annat författaren Katariina Taikon, med i LOs och Socialdemokraternas tåg för att kräva att romer skulle få samma rättigheter som andra när det gällde till exempel bostäder och skola.

Foto: Norrlandsbild/Sundsvalls museum.

Personalen på varuhuset Dahlmans i Sundsvall har fackmöte.

Foto: Norrlandsbild/Sundsvalls museum

Handelsanställdas förbund drev frågan om mer helgedigt för medlemmarna. Men företagen ville gärna ha öppet så mycket som möjligt och som en slags kompromiss fick man i stället igenom hög ob-ersättning för butiksbiträden på helgerna.

Den statliga broschyren Om kriget kommer berättar vad man ska göra om Sverige blev angripet. Vid utrymning var det viktigt att ta med sig sin fackföringsbok (som visade vilket fack man var med i).

55

Transportarbetareförbundet bildades 1897 och organiserar anställda inom framför allt transportnäring, renhållning och bevakningsbranschen.

I november 1974 gick 25 städerskor på Domnarvets järnverk i Borlänge ut i strejk. Strejken spred sig till Malmberget, Skövde, Umeå och andra ställen. Lokalvärdarna krävde fast timlön, men också också respekt för sitt arbete, att bli sedda som människor.

Maja Ekelöf **Rapport från en skurhink**

Foto: Arkiv Jönköpings län/Smålands folkblads bildarkiv

Städerskan Maja Ekelöfs bok Rapport från en skurhink (1970) blev en storsäljare och väckte mycket debatt. Vi hade byggt upp en välfärdsstat, men många – särskilt kvinnor – hade fortfarande tunga jobb med låga löner. Maja Ekelöf fick bland annat fackföreningsrörelsens Ivar Lo-pris.

*Sida vid sida,
tillsammans hjälps dom åt
Staten och kapitalet,
dom sitter i samma båt
Men det är inte dom som ror,
som ror så att svetten lackar
Och piskan som kittlar, kittlar
inte heller deras feta nackar*

Blå tåget, Den ena handen vet vad den andra gör, 1972

Snabba förändringar

Under 1960-talet och 1970-talet fortsatte tillväxten och den ekonomiska utvecklingen. Bostadsbristen byggdes bort med miljonprogrammet.

Men mitt i välståndet frodades missnöjet. Tron på samförstånd skakades av flera uppmärksammade strejker, till exempel gruvarbetarstrejken vid statliga LKAB 1969-70, städerskestrejken 1974-75 och skogsarbetarstrejken 1975. En del av dem, som gruvarbetarstrejken, var vilda – det vill säga de hade inte utlysts av facket. Städerskestrejken organiserades av den lokala fackklubben, men inte av förbundet centralt.

Strejkerna på 1970-talet handlade inte bara om löner, utan i många fall om arbetsmiljö och människovärde. Under gruvstrejken var en av parollerna: Vi är ej maskiner. Städerskor som strejkade demonstrerade med plakat där det stod: Städerskor är också människor.

Det här var något som fackföreningsrörelsen fick ta lärdom av. Under 1970-talet började svenskarna mer och mer och diskutera hur man hade det på jobbet. Det stiftades flera lagar som påverkade maktförhållandena på arbetsplatsen, till exempel Lagen om anställningsskydd (LAS) och Medbestämmandelagen (MBL).

57

För invandrare och flyktingar som kom till Sverige på 1960-talet och 1970-talet var det relativt lätt att hitta ett arbete. Antingen på fabriker, eller som här inom Posten. Brevbärare och andra postanställda var medlemmar i Statsanställdas förbund (nuvarande SEKO).

58

Byggnadsarbetare i Tierp, 1972.

Foto: Upplandsmuseet.

Alla insåg att det behövdes fler hus. Dels på grund av bostadsbristen, men också att för många människor fortfarande bodde mycket omodernt utan varmvatten och dusch, inte minst i storstäderna.

Lösningen blev miljonprogrammet. Mellan 1965 och 1975 byggdes cirka en miljon bostäder, med stöd från staten. Det var både trevåningshus, villor och stora höghus. Byggnads fick många nya medlemmar.

Skärholmen i södra Stockholm.

Foto: André och Irene Reisz/Nordiska museet

Arbetsplatserna blev större. Många Handelsmedlemmar gick från att jobba i små butiker till att ha sina arbetsplatser i de stora köpcentrum som byggdes i samband med miljonprogrammen.

Hösten 1973 öppnades den första McDonald's-restaurangen, på Kungsgatan i Stockholm. En Big Mac kostade 4 kronor och 75 öre. McDonald's anslöt sig snabbt till den svenska modellen och tecknade kollektivavtal med facket redan några månader efter starten.

Foto: McDonald's

Restaurangpersonal började organisera sig i början av 1900-talet, då fanns ett par lokala fackföreningar för kypare. De fick kämpa hårt för rimliga arbetsvillkor. Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund (på den tiden stavades ofta Sverige utan i!) bildades 1918, gick med i LO 1932 och bytte senare namn till Hotell- och restaurangfacket.

Foto: Upplandsmuseet

På 1970-talet började det komma mer folk i första maj-demonstrationerna igen. Frågan om vem som skulle få bestämma över arbetsplatserna var högaktuell i LO-tågen.

USA:s krig i Vietnam, Sovjetunionens ockupation av Tjeckoslovakien och förtrycket i Afrika blev frågor som engagerade många på 1960-talet och 1970-talet, inte minst unga. Fackföreningsrörelsen var tidigt ute och stöttade kampen mot apartheid i södra Afrika.

60

Rudolf Meidner (1914–2005) föddes i en judisk familj i Tyskland och flydde till Sverige när nazisterna tog makten.

Han arbetade som ekonom på LO och låg bakom ett förslag om löntagarfonder, som antogs på LO-kongressen 1976. Den ursprungliga tanken med fonderna var att anställda skulle få ökat inflytande och på sikt ta över stora företag helt.

Löntagarfonder infördes 1983, men i en försiktigare variant. Fonderna avskaffades när Sverige fick en borgerlig regering 1991.

Unga byggare i Örebro.
Foto: Örebro läns museum

Foto: Peter Segemark/Nordiska museet

Punken kom till Sverige 1977 och slog igenom på allvar på 1980-talet med band som KSMB, Ebba Grön och Grisen skriker.

Den äldre generationen tyckte att punkarna var bortskämda, de hade ju växt upp i en välfärdsstat och fått allt de behövde. Men punkens texter beskrev brister i samhället som många ungdomar upplevde – våld, missbruk, monotona och slitsamma jobb, tristessen i betongförorterna.

**Varför tror du vi låter som vi låter?
Varför tror du vi spelar som vi gör?
Varför tror du vi skriker och gråter?
Varför tror du vi vandrar och förstör?
Det är tidens tempo,
det är gatans musik
Det är tidens tempo,
å den är rå**

KSMB, Tidens Tempo, 1980

Foto: Örebro stadsarkiv

På 1980-talet gjorde den kände serietecknaren Don Martin från USA bilder och reklamfilmer för LO.

Foto: Örebro stadsarkiv

Det öppnades fler och fler videobutiker. Dit kunde man gå och få hjälp av personalen i kassan (som förstås var med i Handels) att hyra filmer på vhs-kassetter. Och hyra en videoapparat, för en sådan hade man ju sällan råd att ha hemma.

Under julhandeln 1982 kostade en hyfsat bra videobandspelare från Hitachi 5989 kronor. Panasonic hade en lågbudgetvariant för 4995. En barnskötare tjänade i snitt 5990 kronor i månaden.

Vardag och stora strider

På många sätt kan man säga att folkhemsbygget stod på sin topp på 1980-talet. Sverige hade gått från ett fattigt jordbrukssamhälle till ett av världens rikaste länder, och dessutom ett av världens mest jämlika. Den offentliga sektorn hade expanderat och gav många jobb.

Det finns också en stark facklig-politisk samverkan. Socialdemokraterna hade som mest 1,2 miljoner medlemmar. Många var kollektivanslutna via sina fackliga avdelningar.

Samtidigt växte sig nyliberalismen stark i omvärlden – med sitt fokus på lägre skatter, privatiseringar och minskad välfärd. Inte minst i USA och i Storbritannien – där högerregeringen lyckades knäcka den starka fackföreningsrörelsen.

Genom politiska beslut blev det lättare att avveckla industrier och outsourca produktionen till fattigare länder.

De här idéerna nådde även Sverige. Näringslivet satsade stora pengar på att vända opinionen i mer konservativ riktning.

De anställda på televerkstaden Teli i Sundsvall förbereder sig på att gå ut i storstrejken. Representanter från Statsanställdas förbund (nuvarande SEKO) delar ut blanketter som man ska fylla i för att få strejkersättning.

Bild: Norrlandsbild/Jan Stadling.

Storstrejkk!

Den fackliga kampen fick inte alltid så mycket uppmärksamhet i medierna. Den fördes i vardagen. Anställda organiserade sig ute på arbetsplatserna, värvade medlemmar, gick i studie-cirklar och kom överens om gemensamma krav.

På central nivå försökte LO och SAF lösa det mesta vid förhandlingsbordet.

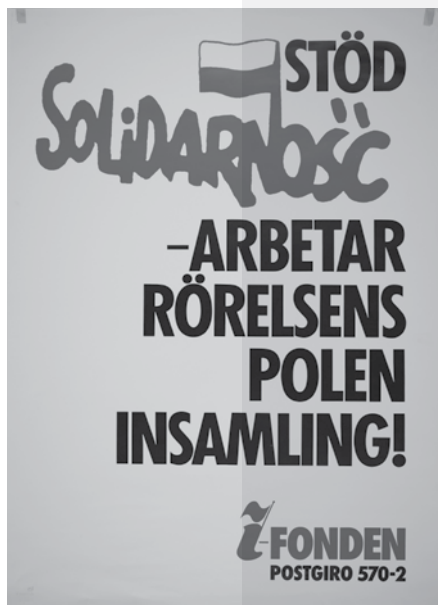
Men 1980 bröts samförståndet. Inflationen var hög, samtidigt ville arbetsgivarna frysa löneökningarna. LO tog ut cirka 100 000 i strejk och SAF svarade med att lockouta över 700 000. TCO-förbundet SKTF (nuvarande Vision) strejkade också. Stora delar av Sverige stod helt stilla under tio dagar. Striden slutade med att SAF gick med på höga löneökningar.

Foto: Per-Olof Rosén, Södermanlands regementes bildarkiv.

Matsalen på Södermanlands regemente i Strängnäs. Under kalla kriget hade Sverige ett mycket starkt försvar och många av medlemmarna i Statsanställdas förbund (nuvarande SEKO) arbetade med att laga mat åt värnpliktiga.

Stöd arbetarna i Polen!

I Polen utbröt flera stora strejker 1980.

Det officiella facket var kontrollerat av staten och arbetsgivarna. Men arbetarna hade bildat en egen fackföreningsrörelse – Solidaritet – som fick miljontals medlemmar. Solidaritet förföljdes av myndigheterna, inte minst efter att militärstyre infördes 1981.

Den svenska fackföreningsrörelsen startade en stor kampanj för att stötta de polska kamraterna.

Fackligt aktiva grafiker åkte ner till Polen i hemlighet för att installera underjordiska tryckerier. Man samlade in pengar på arbetsplatser och årsmöten och skickade matpaket till fängslade fackliga aktivisters familjer.

”Jag bestyrks i min övertygelse när jag ser ut över världen, när jag ser krigen och kapprustningen och massarbetslösheten och klyftorna mellan människor. Jag bestyrks i min övertygelse när jag i vårt eget land ser orättvisorna öka, arbetslösheten tillta, spekulation och fiffel gripa omkring sig. (..) Visst är jag demokratisk socialist. Jag är det med stolthet över vad denna demokratiska socialism har utträttat i vårt land.”

Olof Palme i tv:s partiledardebatt inför valet 1982. Socialdemokraterna fick 45,6 procent av rösterna i valet och Palme blev statsminister igen. Talet finns på Youtube och hela debatten finns på SVT Play.

SVERIGES ARBETARE TACKAR OLOF PALME

Du som vill hedra Olof Palme och hans glämska för fred, frihet och rättvisa, kan sätta in ett bidrag på postgiro 107-3, Kampfreden, eller på postgiro 37-2, Olof Palmes minnesfond för internationell fredsarbete och gemensam säkerhet.

Olof, Du gästade ofta våra kongresser och gav dem lyftning och lyfskraft! Du vidgade våra gränser och gjorde frågor om internationell solidaritet och små staters rätt till fred och trygghet till något viktigt för oss.

Vi arbetare vill idag särskilt tacka Dig, Olof, för vad Du gjorde för oss under de år Du ledde nationen och den svenska socialdemokratin.

Under dina år som partiförande och statsminister fortsatte det sociala reformarbetet som vi förknippar med välfärdssambållet. Då inleddes den genomgripande demokratiseringen av arbetsplatserna. Reformen som ökar

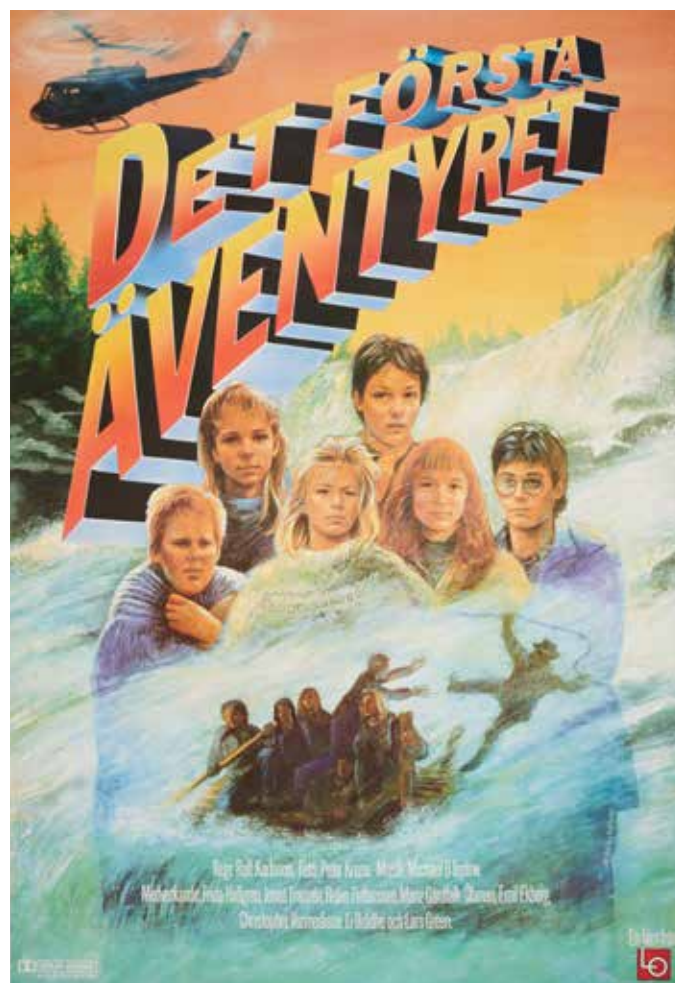
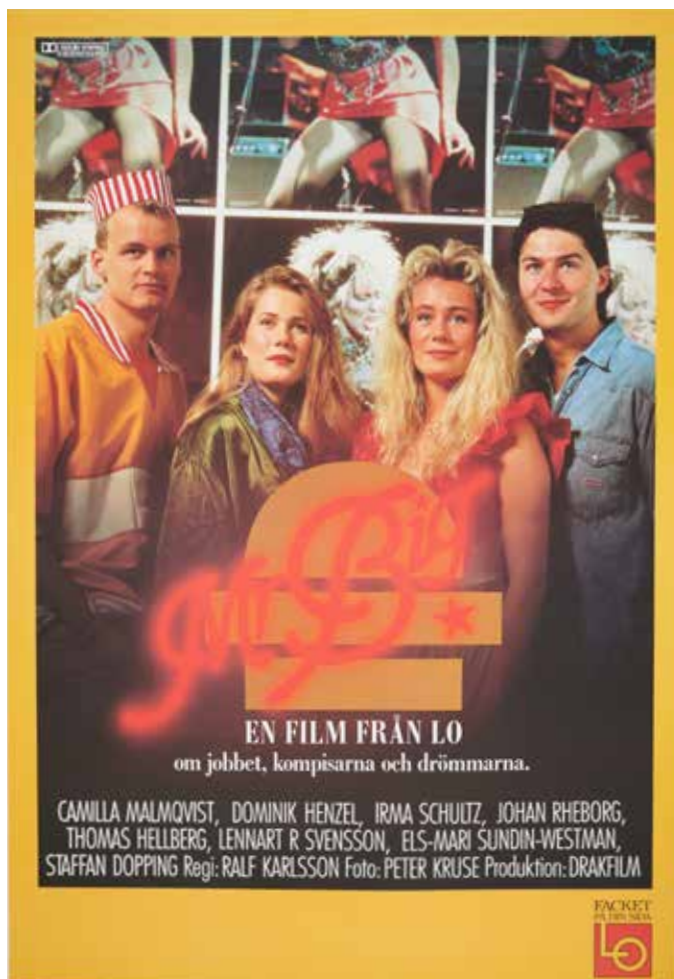
tryggheten, rättvisan och friheten för alla människor.

Du, Olof, visste mer än någon annan, att det bara var genom den samlade styrkan av den fackliga och politiska arbetarrörelsen vi kunde lyckas.

Vi, Sveriges arbetare, vill i denna stund av sorg och saknad, av stum vrede över det meningslösa våldet, tacka Dig och hylla Dig. Vi gör det genom att utfästa oss att med all den kraft vi är mäktiga föra Ditt arbete vidare – för det rättvisare Sverige och den tryggare värld som var Din dröm, Olof!

LANDSORGANISATIONEN I SVERIGE

Beklädnadsarbetarnas Förbund	Grafiska Fackförbundet	Svenska Musikerförbundet
Svenska Bleck- och Pålslagareförbundet	Svenska Gruvindustriarbetareförbundet	Svenska Målareförbundet
Svenska Byggnadsarbetareförbundet	Handelsanställdas Förbund	Svenska Pappersindustriarbetareförbundet
Svenska Elektrikerförbundet	Hotell- och Restauranganställdas Förbund	Svenska Sjöfölkförbundet
Svenska Fabrikarbetareförbundet	Svenska Kommunalarbetareförbundet	Svenska Skogsarbetareförbundet
Fästighetsanställdas Förbund	Svenska Lantarbetareförbundet	Statsanställdas Förbund
Frisöranställdas Förbund	Svenska Livsmedelsarbetareförbundet	Svenska Transportarbetareförbundet
Förskingringsanställdas Förbund	Svenska Metallindustriarbetareförbundet	Svenska Träindustriarbetareförbundet

67

LO satsade stort på kulturen och producerade en del biofilmer. Mr Big (1987) handlade om ungdomar som arbetar i restaurangbranschen och Det stora äventyret (1988) var en barnfilm om några skolelever som går vilse i vildmarken och måste samarbeta för att klara sig.

Det gick inte längre att säga åt ungdomar att klippa sig och skaffa ett jobb.
Det fanns helt enkelt inte arbete åt alla.

Foto: Rickard Kilström/Örebro läns museum

**Sen Palme gick på bio har allt blivit som på film
Folk ler som flygvärdinnor i ett JAS-plan
Medans vi dansar runt på marken i en loop och som dom vill
Medans Adolf slöjdar flitigt på sin gaskran**

Stefan Sundström, Nån har slagit upp ett hål, 1994

Kris igen!

I början av 1990-talet slog den ekonomiska krisen till på allvar. Industrier stängdes, den offentliga sektorn skar ner på personalen. Sverige som tidigare haft så gott som full sysselsättning fick plötsligt massarbetslöshet. I ett desperat försök att rädda kronans värde höjde riksbanken räntan till 500 procent.

Frågan om makten över arbetet var minst lika aktuell som tidigare. Men den diskuterades allt mindre. I stället handlade debatten om invandring, statsskulden och om att välfärden kostade för mycket. Svaga grupper ställdes mot varandra. Rasismen ökade och den organiserade högerextremismen kom tillbaka, efter att ha varit i stort sett försvunnen sedan andra världskriget. Återigen ekade stöveltrampen på gator och torg.

För fackföreningsrörelsen innebar 90-talskrisen stora utmaningar. Det var inte lika lätt att våga säga ifrån på jobbet. Arbetarna fick konkurrera om jobben.

Foto: Tommy Arvidson/Upplandsmuseet

I Dannemora i Uppland bröt man järnmalm redan på 1400-talet. Men gruvdriften lades ner 1992 och många blev arbetslösa. Här har Arbetsförmedlingen öppnat ett tillfälligt kontor på gruvområdet för att hjälpa gruvarbetarna att hitta nya jobb.

Gruvan återöppnades 2012, men tre år senare gick företaget som drev den i konkurs och den stängde igen.

LO började 1991 ge ut en egen kvinnotidning, som skulle spegla kvinnliga LO-medlemmars vardag.

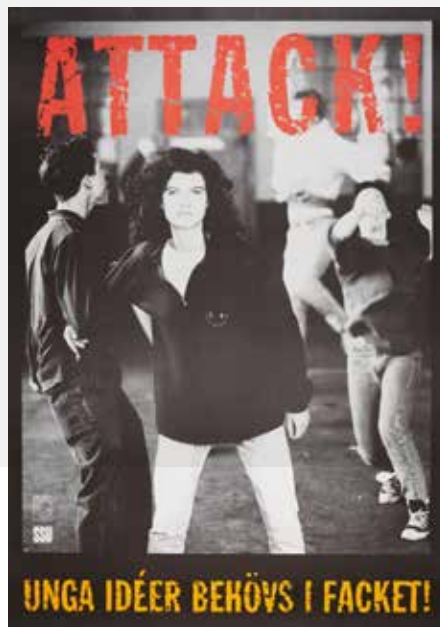
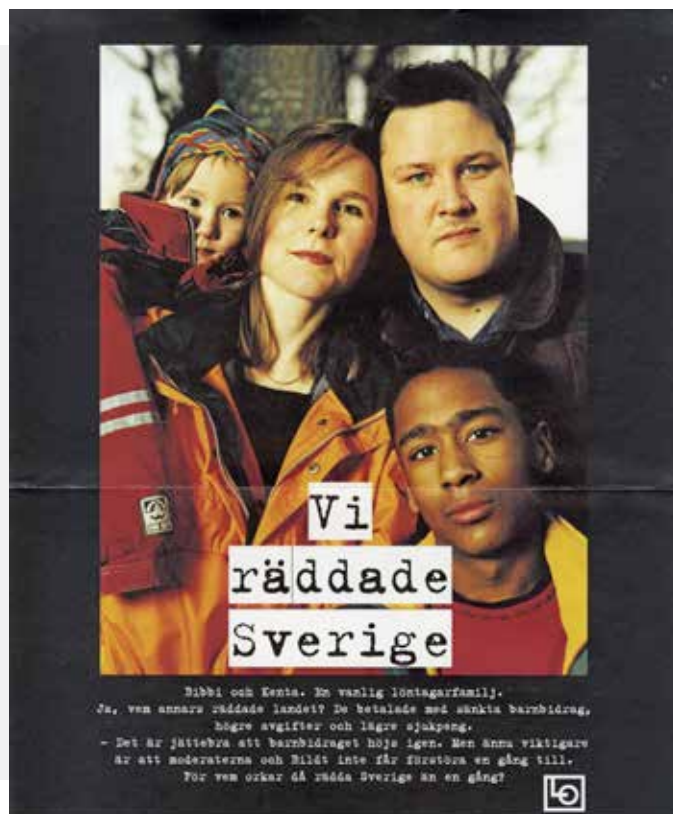

Foto: Lennart Engström/Upplandsmuseet

Städning med modern teknik på Akademiska sjukhuset i Uppsala. Lokalvårdare som är anställda direkt av kommuner eller landsting är ofta anslutna till Kommunal, men anställda på privata städbolag är med i Fastighetsanställdas förbund. Fastighets bildades 1936. Men det fanns lokala fackföreningar inom branschen tidigare, till exempel Malmö värmeskötare- och gårdskarlsförening som bildades 1918.

LO gav ut ungdomstidningen Union 1991-97.

Valaffisch från 1998

1994 Folkomröstning om EU-medlemskap. Tunga fackliga företrädare finns på båda sidor, Metall kampanjar för ja medan Handels ordförande Kenth Pettersson är en av de ledande på nej-sidan. Resultatet blir 52,3 procent ja och 46,8 nej och Sverige går med 1 januari 1995.

Foto: Bohusläns museum

Inför millennieskiftet 2000 fanns en oro för att datorer och IT-system inte skulle kunna hantera årtalen och krascha. Samhället förberedde sig och på nyårsnatten hade många LO-medlemmar jour för att kunna hantera problem som uppstod.

Men den stora kraschen uteblev och nyårshelgen passerade smärtfritt.

73

Hela samhället är beroende av att kommunalarna är på jobbet och kör buss, tar hand om barn och vårdar sjuka.

Svenska kommunalarbetsföretag bildades 1910. Då var de flesta medlemmarna män och arbetade inom renhållning, vattenverk och vägunderhåll.

När välfärden byggdes ut under 1900-talet fick vården och omsorgen betydligt fler anställda. Kommunal blev LOs största förbund 1977 och är det fortfarande.

Foto: Moa Källström

2000 Kommunalaren och tidigare undersköterskan Wanja Lundby-Wedin blir LOs första kvinnliga ordförande.

2001 SAF och Sveriges Industriförbund slås ihop till Svenskt Näringsliv.

2003 Kommunalstrejk, över 80 000 kommunalare ute i strejk.

Stolt men inte nöjd

Stolt – men inte nöjd var LOs paroll under valrörelsen 2002. Den svenska fackföreningsrörelsen har åstadkommit en otrolig massa saker. Men det finns mycket kvar som behöver förbättras.

Du jobbar väl inte naken? En uppmärksamrad LO-kampanj om vikten av kollektivavtal från år 2002.

2003 Folkomröstning om att införa euron som valuta. LO är neutralt. Pappers, Metall och Industrifacket säger ja medan Handels, Transport och Hotell- och restaurang står på nej-sidan. Resultatet blir 42,0 procent ja och 55,9 procent nej.

2004 Byggnads och Elektrikerna sätter ett lettiskt byggföretag som bygger en skola i Vaxholm i blockad för att få till ett kollektivavtal. EG-domstolen (nuvarande EU-domstolen) meddelar senare att blockaden var fel.

76 Ska var och en förhandla individuellt med arbetsgivaren eller ska vi förhandla gemensamt? Det var en stridsfråga redan i slutet av 1800-talet.

Fackföreningarna ville ha gemensamma avtal – kollektivavtal, med miniminivåer för löner och andra villkor.

Hotell- och restaurangfacket har tagit fram det här märket för att man ska kunna välja att äta på en restaurang som har schysta villkor. För vi vill ju inte gå tillbaka till hur det var under 1800-talet.

Foto: Miriam Preis

Under 2000-talet har fackföreningsrörelsen vid flera tillfällen behövt ta strid för att försvara rätten till kollektiva förhandlingar, till exempel på Videomix 2007 och Tesla 2023. En annan utmaning har varit EUs planer på lagstadgade minimilöner. LO har sagt bestämt nej till detta, eftersom det skulle hota den svenska modellen med starka kollektivavtal.

Vi bygger landet

Vad kan vi lära oss av historien?

Ingenting har förändrats automatiskt.

Saker har blivit bättre för att människor har kämpat. Om vi vill behålla våra rättigheter måste vi försvara dem.

78 Sverige byggdes underifrån.

Det var helt vanliga människor som organiserade sig och förändrade samhället.

Det har inte gått spikrakt framåt.

Fackföreningsrörelsen har varit med om stora segrar – men också bakslag. Vi har varit uträknade, men alltid kommit tillbaka.

Vissa problem kommer tillbaka.

Till exempel att stora företag vägrar skriva på kollektivavtal, eller att offentlig verksamhet läggs ut på entreprenörer som missköter sig. Andra problem har funnits där hela tiden, exempelvis stress och orättvisa löner.

Vi arbetare är starka tillsammans.

Vi kan vara olika som individer – olika kön, etnicitet, sexuell läggning eller religion, vi håller på olika fotbollslag och lyssnar på olika typer av musik – men vi har ändå gemensamma intressen. Tillsammans kan vi göra skillnad och få bättre villkor.

Foto: Anders Klapp

Det är LOs medlemmar som får Sverige att fungera.

Nu, precis som 1898. Det är vi som bygger husen, kör bussarna och tågen, tar hand om barnen, håller upp exportindustrin och sitter i kassan.

Det är dessutom arbetarklassen och dess organisationer som har sett till att vi har rösträtt, åttatimmarsdag, rätt till semester och välfärd.

Du som är medlem i facket är med i en rörelse som har byggt upp det här landet. Nu är det vår tur att fortsätta framåt.

Det finns fortfarande mycket som behöver förbättras här i världen.
Hur vill du och dina arbetskamrater ha det på jobbet?
Hur vill ni att samhället ska se ut? Prata ihop er!

Nu bygger vi framtiden.

Stolt men inte nöjd

Foto: Anders Klapp

I slutet av 1800-talet började människor organisera sig på arbetsplatserna. De pratade ihop sig och kom överens om gemensamma krav.

Sverige skulle aldrig mer bli sig likt.

Arbetarna som gick med i facket ville ha högre löner och bättre arbetsvillkor, men de drömde också om kultur, bildning och ett värdigare liv.

De byggde bibliotek och möteslokaler.
De demonstrerade för allmän rösträtt och åtta timmars arbetsdag.

Sedan dess har mycket hänt – men det finns fortfarande mycket kvar att göra.

Vanligt folk är en kort introduktion till den svenska arbetarrörelsens historia. En berättelse om hur samhället har förändrats och hur LOs medlemmar har varit en del av den förändringen.

